

OILADA BOLA TARBIYASI DAVLAT SIYOSATIDAGI USTUVOR VAZIFALARDAN BIRI EKANLIGI

Shahrisaz Davlat Pedagogika insitituti O`qituvchisi

Muhammadiyeva Sevara

Adres: muxammadiyevasevara@gmail.com

Shahrisabz Davlat Pedagogika Insitituti talabasi

Normurodova Feruza Farhod qizi

Adres: feruzanormurodova994@gmail.com

Shahrisabz Davlat Pedagogika insitiuti talabasi

Ziyodova Mahliyo

Adres: m70570618@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola oilada bola tarbiyasining ahamiyati va uning davlat siyosatidagi o`rni haqida fikr yuritadi. Bolalarni tarbiyalash va ularning shaxs sifatida rivojlanishi jamiyatning barqarorligi va kelajagi uchun muhim omil hisoblanadi. Maqolada oilaviy tarbiyaning ijyimoiy, ma`naviy va psixologik jihatlarini tahlil qiladi, shuningdek, davlatning bolalar huquqlarini himoya qilish, sog`lom va xavfsiz muhit yaratish oilalarni qo`llab-quvvatlash bo`yicha dastur va siyosatlar bilan tanishtiradi. Annotatsiya oilaviy tarbiyaning davlat siyosatida ustuvor vazifa sifatida belgilanishi bolalarning kompleks rivojlanishi va jamiyatda barqarorlikni ta`minlashga xizmat qilishini ko`rsatadi.

Kirish so`zlar: oila; bola; kelajak; dastur; ijtimoiy; sog`lom; fuqaro; psixologik; jamiyat

Abstract: This article discusses the importance of child rearing in the family and its role in stste policy. Raising children and their development as individuals is an important factor for the stability and future of society. The author analyzes the social, spiritual and

psychological aspects of family upbringing, and also introduces the state's programs and policies to protect children's rights, create a healthy and safe environment, and support families. The abstract shows that the identification of family upbringing as a priority task in state policy serves the comprehensive development of children and ensures stability in society.

Keywords: family; child; state; future; program; social; healthy; citizen; psychological; society

Mamlakatimizda ijtimoiy- iqtisodiy va ma'naviy-madaniy jabhalarda amalga oshirilayotgan tub islohotlar jarayonida oila masalasiga e'tibor davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Albatta bu bejiz emas, chunki porloq ertamizning tamal toshlari oilada qo'yiladi. Vatanimiz mu'aqilligimning qisqa davri ichida oila, onalik va bolalikni huquqiy manfaatlarini qonuniy muxofaza qilish, fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirish, oilaning ijtimoiy-iqtisodiy manfaatlarini ta'minlash, uy mehnati va madaniy-maishiy turmush sharoitini yaxshilash, oilaning ma'naviy-ahloqiy asoslarini takomillashtirish, ko'p bolali, kam ta'minlangan, nochor oilalarni, nogironlarni, qarovchisiz keksalar, yolgizlarni, yetim-yesirlarni ijtimoiy qo'llab quvvatlash, oilada ma'naviy va jismoniy barkamol shaxsni shakllantirish borasida keng qamrovli ishlar amalga oshiriladi. Darhaqiqat, oila a'zolarining huquqiy savodxonligi va ma'naviy madaniyatini shakllantirish; har tomonlama soglom turmush tarzini qaror toptirish; oilaning ijtimoiy va iqtisodiy barqarorligi, farovonligiga erishish; oilada tadbirkorlikni keng yo'lga qo'yish; nogironlikning turli ko'rinishlarini oldini olish chora-tadbirlarini belgilash; oilada komil insonni tarbiyalash; yoshlarni umuminsoniy va milliy qadriyatlar mushtarakligida mu'aqil hayotga tayyorlash tizimini yaratish va amalga oshirish zamirida oila masalalari bilan shugullanuvchi mutasaddi davlat va jamoat tashkilotlari, oila, mahalla, maktab va jamoatchilik hamkorligini mu'ahkamlash; oilada soglom psixologik muhit yaratish zamirida oilada ba'zan uchray digan jinoyatchilik, nikohning bekor qilinishi, giyohvandlik, nosoglom e'tiqod, maishiy nopoklik, axloqsizlikning turli ko'rinishlarga yo'l qo'yimaslik kabi masalalar bugungi kunda oilalarni jamiyat talablari darajasida shakllanishi uchun zamindir.

Mamlakatimizda adolatli, huquqiy, demokratik jamiyat qurish jarayoni shaxdam qadamlar bilan borayotgan bir sharoitda qonun u&ivorligini ta'minlash zamirida oila a'zolarining huquqiy madaniyatini shakllantirish oila manfaatlarini ta'minlash borasida amalga oshirilayotgan u&ivor yo'nalishlaridan biriga aylanib qoldi.

Mamlakatimizda 1998-yilning " Oila yili" deb e'lon qilinishi va shu minosabat bilan " Oila manfaatlarini ta'minlash borasida 1998-yilda amalga oshiriladigan chora-tadbirlar Davlat Dasturi" ning qabul qilinishi va amaliyotga tatbiq etilishi,

Oily Majlisning XI sessiyasida keng umumxalq muhokamasidan so'ng " Oila Kodeksi" ning bir ovozdan qabul qilinishi, Vazirlar Mahkamasining 1998-yil 2-fevraldagi 54-sonli qaroriga binoan Respublika "Oila ilmiy-amaliy Markazining tashkil etilganligi hukumatimiz tomonidan Oila farovonligi, tinch-totuvligi va barqarorligini ta'minlashga bo'lgan e'tibordan dalolatdir.Mamlakatimizda Oila, onalik va bolalikni ijtimoiy muhofaza qilish davlatimiz siyosatining ustuvor yo`nalishlaridan biri ekan, u quyidagi asosiy yo`nalishlarni o`z ichiga qamrab oladi:

-oilaviy munosabatlarning huquqiy asoslarini takomillashtirish, Oila manfaatini huquqiy himoya qilinishini ta'minlash, onalik va bolalik huquqlarini muhofaza qilish;

-oilaning ijtimoiy manfaatini ta'minlash uchun shart-sharoitlar yaratish, Oila a`zolarining sog`ligini muhofaza qilish va ta`lim darajasini oshirish uchun shart-sharoitlarni yaxshilash;

-oilaning iqtisodiy manfaatlarini ta'minlash uchun shart`sharoitlar yaratish, oilaning daromadlarini, Oila a`zolarining ish bilan ta'minlash darajasini oshirish, ro`zg`or yumushi va turmush sharoitlarini yaxshilash, kam ta'minlangan oilalarni davlat tomonidan qo`llab-quvvatlash;

-oilaning ma`naviy-axloqiy asoslarini va madaniy manfaatlarini takomillashtirish uchun shart-sharoitlar yaratish;

-oilaning sog`lom, aql-zakovatli yosh avlodni tarbiyalashdagi rolini oshirish har tomonlama kamol topgan avlodni tarbiyalashda Oila va jamiyatning vazifalarini takomillashtirish;

-oila muommolarini ilmiy va ijtimoiy tadbiq etish, oila, xotin-qizlar va bolalarning iqtisodiy va ijtimoiy ahvolini ko`rsatuvchi statistika hisobotini to`plash va takomillashtirish.

Darhaqiqat, Vatanimiz mustaqilligining qisqa davri ichida oila, onalik va bolalikni huquqiy manfaatini qonuniy muhofaza qilish, fuqarolarning huquqiy ma`daniyatini oshirish, oilaning ijtimoiy iqtisodiy manfaatlarini ta`minlash, uy mehnati va ma`daniy-maishiy turmush sharoitini yaxshilash, oilaning ma`naviy-axloqiy asoslarini takomillashtirish, ko`p bolali, kam ta`minlangan, nochor oilalarni, nogironlarni, qarovchisiz keksalar, yolg`izlarni, yetim-yesirlarni ijtimoiy qo`llab-quvvatlash, oilada ma`naviy va jismoniy barkamol shaxsni shakllantirish borasida keng qamrovli ishlar amalga oshiriladi.

Oila a'zolarining huquqiy savodxonligi uning huquqiy himoya qilinishi huquqiy jamiyat barpo etishning negizidir. Buning zamirida: - aholi, shu jumladan, oila a'zolarining yosh taba qalarga mos huquqiy bilim berish da`urlarini yaratish, huquqiy ong va tafakkurini shakllantirishning samarali shakl va metodlarini aniqlash, bu borada noan'anaviy ta'lim-tarbiya usullaridan keng foydalanish; -o'quv yurtlari, idora va tashkilotlarda huquqiy mavzuni yorituvchi burchaklar, xonalar tashkil etish, huquqiy bilim kunlari o'tkazish, radio o'quvlari uyushtirish; -huquqiy mavzuga bagishlangan ommabop risolalar, gazeta va jurnal maqolalari, mutaxassis maslaxatlarini chop etishni kuchaytirish, ruknlar rang-barangligiga erishish; - oila huquqi bo'yicha mutaxassis kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish; -joylarda baxt va nikoh uylari qoshida bo'lajak kelinkuyovlar uchun maxsus o'quv kurslari, «Oila» klublari, «huquqiy maslahat» telefonlari tashkil etish va targibottashvi qot guruxlarini tayyorlash; -oilalarda huquqiy bilim berishni takomillashtirishga yordam beruvchi sotsiologik tadqiqot ishlari olib borish va uning natijalari asosida metodik tavsiyalar ishlab chiqish va amaliyotga keng tadbiq etish, bu

borada huquqni muhofaza qilish tashkilotlari bilan bosh qa mutasaddi davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini mu^ahkamlash kabi masalalarga alohida e'tibor berish yotadi. Jamiyatda yuz beradigan barcha o'zgarishlar oilaga, oiladagi ma'naviy muhit, uning ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy darajasi esa jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy taraqqiyotiga ta'sir qiladi. har bir davrning uz dardi, talabi va ehtiyojlari buladi. Mu^a qillik odamlar va jamiyat takdiriga ta'llu qli juda kup jumbo qlarni yechib tashlash bilan barobar ma'naviyatimizning qator muammolarini kundalang qilib qo'ydi. Ayni qsa, axloq-odob masalalari katta ahamiyat kasb etib qoldi. Buning sabablari ko'p: bir tomondan, inson deb atalmish hayot gultojisiga bo'lgan munosabat o'zgardi, uni azaliy va abadiy pok ma'naviyat yuliga qaytarish rejalari tuzila boshlandi; katta yoki kichik, yaxshi yoki yomon, ilg'or yoki johil millat bo'lmasligi, yomonlikning millati-yu, yaxshilikning chegarasi yuqligiga qanoat hosil qildik: Inson o'z millati an'analari va umumbashariy qadriyatlar asosidagina kamolotga erishishi qogozda emas, amalda tan olindi; ikkinchidan, soxta baynalmilalchilik, qogozdagi xalqar do^aligi goyalari odamlar orasida uzoq, zamonlardan buyon shakllanib, rivojlanib kelayotgan birodarlik tuygulariga rahna solib quygani, odamlarning millat ajratmasligi uchun, bir-biriga mehrli-oqibatli bo'lishi uchun urush yoki qahatchilik, zilzila yoki tabiiy ofatlarni boshidan kechirishlari shart emasligi, ijtimoiy adolat o'rnatilgan joyda xalqlar va millatlarning chin insoniy fazilatlarigurkirab unishiga ishonch hosil qilaboshladik.

Ozbek xonadonlarida asrlar mobaynida hukm surib kelayotgan ertalabki kelin salom, kelinlarning barvaqt turib hovli va darvoza oldilarini supurib-sidirib kuyishlari va keksaqaynonaqaynotalarga nonushta tayyorlab, tavoze bilan choy uzatishlari milliy ma'naviy qadriyatlarimizga yorqin misol emasmi? Ya qinda bir oilaviy janjalga guvox, buldim. Kuyovning o'ta injiq va tirnoq ichidan kirqidirish odatlarini bir yoqqa qo'yib, yoshgina umr yo'ldoshi oldiga qo'yayotgan talablarga quloqtutilsa, uning gaplarida ham jon borligi sezildi. Uning xotiniga e'tirozlari kuyidagicha edi: «Ertalab ishga ketayotganimda «yaxshiboring», kech qurun xizmatdan qaytsam, «yaxshi keldingizmi?» demaydi. Biror qarindosh-

ururlarim kelsa «xush kelibsizlar», ketishayotganda «yaxshi boringlar» demaydi. Piyolaga choy quyib uzatmaydi, har kimning oldidagi piyolaga sharillatib choy kuyadi. Shimlarimga va qtida dazmol urilmaydi, o q ko'ylagimning yirtilgan joyini sari q yp bilan chatib quyibdi» va hokazo. Ana shu sabablar bahona yigit yosh bolali xotinini uydan haydab yuborish arafasida ekan. Ikki tomonga nasihatlar qilindi. Yigitning inji qligi, noo'rin gumonsirashi, «erkakcha» muomalasi, uy-ro'zror ishlariga aralashmasligi aytib o'tildi. Rus maktabini bitirgan kelin tabiatidagi ayrim sifatlar ham kursatildi. Biror jiddiy sababsiz buzilish oldida turgan oila mahalla o qso qollari aralashuvi bilan sa qlab qolindi. Kattalarning aqlli maslahati yoshlarga malxamdek zarur. Agar ona «xudoye hovlisi qursin, seni ularga churilikka bermaganman, saharda turma, sen borguncha kim supurgan bo'lsa ushalar supuraversin, o'rgatib quyma, ov qat qilishniyam bo'yningga olma, qayno-nang ulgur jodugar, onamnikiga boraman desang togorada bir nima pishirib ham bermabdi, qurumsoq» singari ' gaplarni qizining quloriga quysa, kelin tushgan xonadoniga mehr quyarmidi?! Mayda gaplar tuplanib, butun oila parchalanib ketadi.

Mamlakatimizda adolatli, huquqiy, demokratik jamiyat qurish jarayoni shahdam qadamlar bilan borayotgan bir sharoitda qonun ustuvorligini ta`minlash zamirida oila a`zolarining huquqiy ma`daniyatini shakllantirish oila manfaatini ta`minlash borasida amalga oshiriladigan ustuvor yo`nalishlardan biriga aylanib qoldi,

O`zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan qabul qilinayotgan Qonunlar, Prezident Farmonlari, Vazirlar Mahkamasining Qarorlari, oila nikoh munosabatlari, xotin-qizlar va bolalar huquqlari bo`yicha xalqaro konvensiyalar va deklaratsiyalar va boshqa huquqiy hujjatlarning mohiyatini chuqur anglash hamda o`z faoliyatlari jarayonida amal qilishga erishish jamiyatning huquqiy savodxonligini oshirishning garovidir. Buning uchun oilaning turli qatlamli a`zolari huquqiy ongi va dunyoqarashi darajasini o`stirish mexanizimini yaratish va amaliyotga keng tatbiq etish zarur. Chunki, huquqiy ma`daniyat darajasi yuksak jamiyatda oila, ota va bola huquq va burchlari hamma vaqt Konsititutsiya bilan himoya qilinib, oila ajrimlariga, oilada uchraydigan sharqona axloq normalariga zid sodir etiladigan ba`zi xatti-harakatlariga yo`l qo`yilmaydi.

Jumladan, Inson huquqlari umumiy deklaratsiyasi (BMT Bosh Assambleyasining 1948-yil 10-dekabrda 217 ASH rezolutsiyasi) Xotin-qizlarning siyosiy huquqlari to'g'risidagi konvensiya (BMT Bosh Assambleyasining 1952-yil 20-dekabrda 640-son rezolyutsiyasi), bir xil qiymatdagi ish uchun erkaklar va xotin-qizlarga teng haq to'lash to'g'risidagi (100) Konvensiya (XMTBosh Konferensiyasining 34-sessiyasida 1951-yil 29-iyunda qabul qilingan), onalikni himoya etishga qaratilgan (103) konvensiya (Jeneva, XMT tomonidan 1952-yil 28-iyunda qayta ko'rib chiqilgan), bolalar huquqlari va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt (BMT Bosh Assambleyasining 1966-yil 16-yanvarda 2200-rezolutsiyasi), xotin-qizlarga nisbatan kamsitishning barcha shakllarini tugatish to'g'risidagi Konvensiya (BMT Bosh Assambleyasining 1979-yil 18-dekabrda 34, 180- son rezolyutsiyasi), bolalarning yashashini, himoyalashini va rivojlanishini ta'minlash to'g'risidagi umumjahon Deklaratsiyasi, boshqa mamlakatlarga bolalarni o'g'irlab ketishning fuqarolik jihatlari to'g'risidagi Gaaga Konvensiyasi (Gaaga 1980-yil 25-oktabr), 1955-yilda Pekinda 4-Butunjahon xotin-qizlar konferensiyasida qabul qilingan xotin-qizlarning ahvoli bo'yicha asosiy harakatlar dasturi mamlakatimizda oila, onalik va bolalikni xalqaro huquq normalariga mos holda muhofaza qilish borasidagi dastlabki muhim qadamlardir, maqsad har bir fuqaroning, har bir oila a'zosining huquqlarini himoya etilishini xalqaro huquq normalari doirasida yo'lga qo'yishga erishishdir.

Oila a'zolarining huquqiy savodxonligi uning huquqiy himoya qilinishi jamiyat barpo etishning negizidir. Milliy an'analar ma'naviy sog'lom oilani barpo etadi.

Farzand - oilaning quvonchi, ota-onaning tayanchi, jamiyatning hayotbaxsh kuchi. Buyuk uzbek shoiri va mutafakkiri Alisher Navoiy bolani «mexri anbar» - uyni yoritadigan va oilaga baxt-kuvonch keltiradigan nur deb xisoblagan edi. Farzand umr mevasi, oila faxri, kelajagi, baxtidir. Ammo tarbiya nixoyatda mashakkatli ish bulib, ota-onalar bolalar tarbiyasida xar doim xam i^agan natijalariga erishavermaydilar. Xayotining birinchi yilidan boshlab bola shaxsini shakllantirish, ya'ni uning tarbiyasi bilan shugullanish oilaning asosiy vazifasidir. Oila jamiyatning boshlangich bugini bulib, unda yangi inson

vujudga kelad; bu kichik ijtimoiy gurux bola uchun da[^]labki xayot maktabidir.Ota-onalar bolaning birinchi ukituvchisi va tarbiyachisidirlar.

Alisher Navoiy bolalar oilada va maktabda imtizomli bulishlari va uzlarining odobli ekanliklarini kursatishlari kerakligini xam ta'kidlab utgan edi. Navoiy tarbiya usuli sifatida namuna kursatishga aloxida e'tibor berar va kishilarni, ayniksa yoshlarni yaxshi kishilardan urganishga, ulardan ibrat olishga, ularning davrasida bulish, ular bilan tez -tez suxbatlashishga chakirar edi. U bola tarbiyasida ota-onalarning ibrati tugris Farzand ato kullugin chu odat kilgay, U odat ila kasbi saodat kilgay, har kimki atoga kup rivoyat kilgay, Uglidan anga bu ish siroyat kilgay.

Ma'naviy va jismoniy barkamol avlodni tarbiyalash - faqat milliy extiyojgina emas, balki umumdavlat ahamiyatiga molik masala - ko'pmillatli Vatanimizda tugilib o'sgan, tomir yoygan barcha qardosh xalqlar uchun birday ezgu murod maqsaddir. Bu nuqtada milliy va umuminsoniy qadriyatlar, boy ma'naviy merosimizning eng yaxshi an'analari hamda shakllanib kelayotgan yangi udumlar birlashadi, tarbiyaning qudratli omiliga aylanadi.

Xulosa: Oilada bola tarbiyasi nafaqat shaxsiy yoki oilaviy masala, balki davlat miqyosidagi muhim ijtimoiy vazifa hisoblanadi. Bola tarbiyasining samaradorligi, avvalo, oiladagi muhabbat, mehr-oqibat, o`zaro hurmat va milliy qadriyatlarga tayanadi. Shu bilan birga, davlat tomonidan oilalarga moddiy va ma`naviy yordam ko`rsatish, tarbiya jarayonini qo`llab-quvvatlovchi qonunlar, dasturlar va ijtimoiy siyosatni amalga oshirish yosh avlodning har tomonlama kamol topishida muhim o`rin egallaydi. Demak, oilada bola tarbiyasiga e`tibor berish-jamiyatning kelajagini mustahkamlash, barkamol insonlarni voyaga yetkazishning eng asosiy garovidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O.Hasanboyeva “ Oila pedagogikasi” Aloqachi-2020
2. I.Karimov “Barkamol avlod-O`zbekiston taraqqiyotining poydevoridir” T. Sharq-1997 yil

3. Relationships with Families in Early Childhood Education and Care: Beyond Instrumentalism in International Contexts of Diversity and Social Inequality (Joanne Lehrer, Fay Hadley, Katrien Van Laere va Elizabeth Rouse)
4. Family-school Partnerships During the Early School Years: Advancing Science to Influence Practice (Karen . L Bierman va Susan M. Sheridan tahriridagi)
5. School, Family and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools (3rd Edition) (Joyce L. Epstein, B. Sheldon) Nashr yili: 2023
6. Oila alifbosi (Sh. Razzoqov) – Toshkent, 202-yil nash etilgan, Oila va oilaviy hayot haqida qisqa risola tarzida tuzilgan
7. Oila pedagogikasi (A.Munavvarov) – A.Munavvarov muallifligi, 2022-yilda electron shaklda joylangan.
8. Oila pedagogikasi (Sh.E,Yakubova, N.Y.Sobirova, N.B.Karimova, G.Sh.Atayeva) – Toshkent, “ Bookmany” nashriyoti, 2025-yil. Oila pedagogikasining nazariy asoslari va amaliy jihatlari keltirilgan.
9. Yo'ldoshev J.O'. Ta'lim yangilanish yo'lida. T. O'qituvchi. 2000.
10. Xasanboyeva O. «Oilada ma'naviy-axloqiy tarbiya asoslari» T., "G'afur G'ulom" nashriyoti, 1998y.
11. Klochko V.E. Qadriyatlarni axloqiy tarbiya mexanizmi sifatida shaxslashtirish // Talaba shaxsining axloqiy asoslarini shakllantirish yo'llari.